

véletlen, hogy itt gyakrabban jelenik meg a tavasz, az izzó pipacs, a madáracsacsogás. A személyesség még erőteljesebbé válik. Büszkén vállalja önmagát, elért eredményeit: „Vagyok, aki vagyok,/ nem érdekelnek ama fellengzős nagyok.” A *Nincsenek nagyra törő álmaim* önportré, és gyermekének is azokat az értékeket adja át, amelyeket ő is képvisel. (*Gyermekemnek*).

A harmadik, *Te csak dalolj!* ciklus is hasonló című költeménnyel indul. A dal az élet, a költészet metaforája is lehet. Az ember – amíg él – a szépséget, a boldogságot keresi túl a gondokon, a „nyűtt éveken”, túl a sérelmeken. Ez így emberi. Pedig a kötet legfájdalmasabb hangjai talán itt szólalnak meg. Minden, ami napjaink gondjait jelenti, amit mindenki érez – aki felelősséggel tartozik nemzetének –, rövidebb, hosszabb gondolatsorokban tárul elénk: „Önző, szikár ölek.../ Fogy a magyar.” (*Ki szüli meg a gyermeket?*) Szánalommal nézi a szurtos, szegény hajléktalanokat, a prédává vált költőket, a világunk változatlan, egymás elleni gyűlölködését, az emberi közöny uralmát, ezer éve tartó szolgátságunkat. Ez a magatartás markában tartja az egész földet: „A Föld is fáradt, rosszkedvű, beteg,” és levonja a következtetést: „Semmi sem változott.” (*Szívemnek fáj a sötét*)

Az utolsó, negyedik ciklus világát már a cím is mutatja: *A huszonegyedik század margójára*. A költemények még komorabbá válnak, eltűnik a táj, „*buja rothadás*” uralkodik, a bárányokat „*csordában csaholó sakálók*” veszik körül, kullancsok, döglegyek, vérszívó bolhák veszélyeztetik világunkat. (*Meg kellene óvni a bárányokat*) De itt nem csak a Föld pusztításáról, pusztulásáról van szó, hiszen a bárány az isteni jószág példája is, amit pusztulásra ítél a „*Szabad - rablás/ pénzhabzsolás. (Nincsen határ)*”

A költő látja az emberi szenvedés mozgató rugóit, együttérez a háború sújtotta területek menekültjeivel, ugyanakkor félti a vesztébe rohanó Európát: „*Volt egy Európa./ Ős állandóság. Kiváltság./ míg rá nem tört a kilátástalanság./.../ Élt, halt – de mi végre?/ Idegen hittel lett vége?/*” (*Volt egy Európa?*) A kérdőjeles cím és a múlt idő szinte lezárt fejezetet mutat. De más is bántja a lelkét. Az a változás, ami az emberben zajlik, és amit *Új szelek lengenek* című versében így fogalmaz meg: „*Tetovált szívű nemzedék/ a szabatoság hevében ég.*” Az emberi gyűlölködés bandaháborúkhöz, vicsorgáshoz, acsarkodáshoz vezet, és a végső pusztulást hozza. (*Ha rosszul sáfárkodunk*).

Ezt a sötétülő hangulatot nem oldják fel az Afrikát idéző versek sem, inkább fokozzák. *Egy Epizód...* című költeményében megfog bennünket egy nem örömteli személyes élmény, és a kötet utolsó verse tragikus jóslat a földrész pusztulásáról. Egyetlen menedék lehet az Isten jószágába vetett hit, ezért imádkozik minden emberért, élőlényért, az egész világért.

Rentsch Piroska kötete elgondolkodtat, számvetésre készítet, megfogalmazza azokat a félelmeket, amiket mi is átélünk, és a költészet erejével figyelmeztet, kér, esdekel és kopogtat szívünk ajtaján.

(*Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019*)

Rideg István

Kisregény a karcagi tanyavilágról

Bihari György: Horvát Sándor igazsága

A hatalmas, 67 ezer holdas karcagi határ tanyavilágának alaposabb szépirodalmi, életes feldolgozása mindeddig elmaradt. Ennek fő oka elsősorban az alkotóban keresendő: a gazdag, életes ismeretanyag hiányában, illetve az érzékletesen megjelenítő tehetség erőtlenségében. A sok összetevő együttese ritka esetben állhat össze. Mert például, amíg a tudós elsősorban a fogalmakban gondolkodik, a szépíró, a költő képekben álmodik. Az előbbi a logikára hat, az utóbbi az érzelmekre.

Érdekes, hogy a tanyasiak életének több sajátossága kívül marad mind Móricz, mind a népi írók művészi feldolgozásán.

Most viszont Bihari György barátom azzal keresett meg, hogy megvalósította régen dédelgetett álmát, megírta a *Horvát Sándor igazsága* című kisregényét. Amely a karcagi tanyavilágban két generáción át tartó küzdelmes, jobb sorsra érdemes parasztcsalád életét mutatja be a disznóréti cselédsorból való felkapaszkodástól a gergelyi tanyavétellel a középparaszti sorba emelkedésig, majd a generációváltás után az 1944. október végi tragédiáig, amikor is Böskét, Horvát Sándor feleségét a gergelyi tanyájukon megerősokolják a ruszok. Illetve az összeomlásig, mert kitudódik, hogy Horvát Sándor megölte a három mocskos megbecstelenítőt, ezért felakasztja magát. Az apja 55, az anyja 53 évet élt, ő csak 31 évet. Talán ha harmincöt év kellett a felemelkedéshez, és egy elveszített háború a pusztuláshoz. A világ folytonos változásban van, semmi sem marad így örökké.

Az író maga összegzi a tanulságot.

„*Így ért véget a karcagi tanyavilágban a két generáción át tartó küzdelmes, jobb sorsra érdemes középparaszttá vált család élete. Ez a fajta embertípus, ez az öntörvényű, autonómiára törekvő, aki minden elviselhető és elviselhetetlen körülmények közepette is fennmaradt. Biztosította munkájával a saját és embertársai életben maradását.*”

Mi tagadás, Bihari kisregényét nagyon megszerettem. Szíves örömet lektoráltam, igazítottam rajta itt-ott. Paraszti származásánál és idős koránál fogva az alkotó író kisujjában van, letisztulva, a paraszti élet minden tapasztalata, rezdülése, lelke, szívós munkabírása, akarata, törekvése. Pontosan, hitelesen, ha kell, aprólékosan, és az élethelyzeteknek megfelelő választékos parasztszókincssel tud emlékezni, írni. Élte maga is, hát írhatta is! És nem utolsó sorban nagyon nagy, hatalmas elszánása volt az írásra!

Kiemelném, nemcsak a karcagiak, hanem még a nagykunsági, karcagi í-ző nyelvjárás tudós, nyelvész kutatói, kedvelői is gazdag telérekre találhatnak a remek párbeszédekben!

A mai posztmodern, részben értékromboló világban, amikor az irodalmi élet csi-

nálói kiszorítódsi, uralkodási vágyból, hivalkodó gögből tudatosan devalváltnak, ócsároltnak klasszikusokat, akiknek a helyükbe akarnak, szeretnének lépni, gúny és ironia tárgyává tesznek nemes szándékokat, kiüresítenek jól működő alapérzéseket, kinevetnek hagyományokat, tehát a globalista érdekek lovagjai, finnyáskodva avítnak tarthatják a Horvát Sándorok természetes tartását, találékonyságát, dolgosságát, önbizalmát, segítőkészségét, szívós élni akarását. A lelkük rajta.

Bihari György bizonyára feltette magának a kérdést: a hagyományokhoz, a gyöke-
rekhez pedig okszerűen leásni miért fontos? Az érzelm- és értelem megalkotta öntudatért, önbecsülésért, hogy felmutassuk: senkinél sem vagyunk semmiképp sem alábbvalók! Frederic Mistralt idézem: „A mély gyökerű fák nőnek csak magasra.” De Körmendi Lajos is idézhetem, aki a gyökerek lényegéről az *Egy arc rétegei* című gyönyörű ásóversében azt írja 2001-ben a barátjának, Torok Sándor festőnek: „ők mind te vagy, / s ez mind/ a te arcod. / A múlt nem múlik el, / csak jelenné szilárdul. / Isten / örök/ jelenévé.”

Az író az örökkévalóságnak ír: „Jóllehet, a mai kor ifjabb generációi kevésbé érdeklődők a múltunk iránt, de hátha egyszer majd jön valaki, és leporolja, amit irtam”. Így gondolkozik Bihari György, aki (Körmendi Lajos nyomában is) a magyar népi írók utóda. Akit még a Szabó Pált, Veres Pétert annyira jellemző vágó, a példaadás megörökítésének vágya is áthat. Nem véletlenül határozta meg magát így az *Apáink hagyatéka* című, sikeres emlékiratában 2015-ben: „Egyszerűen egy lokálpatrióta érzelmű, a Nagykunság porát-sarát szerető és tisztelő földhözragadt parasztember gyerekének éreztem, és érzem magam.”

A realista író már az első fejezetben, a kezdetek kezdetén szeretni valóan mutatja be az induló idősebb Horvát Sándort.

„Iszonyatosan elmaradott volt az egészségügyi ellátás. Karcagon talán, ha három orvos volt a nép szolgálatában. Idősebb Horvát Sándor gyermekkorra is rettenetes szűkösségekben telt. Sokat betegeskedett. Kimaradt az iskolából: éppen csak megtanult írni, olvasni. Korán cselédnek kellett állnia. Mert a szülei is úgy kezdték. Amit keresményként kapott, azt megbecsülte, hiszen korán rájött arra, hogy a boldogulást csak a saját maga szorgalmának, kitartásának köszönhetően érheti el. A Kóti-Király-féle birtokon szolgált éveken keresztül. A gazda szerette a szorgalmas gyereket. Sokszor többet kapott, mint amit a megállapodás tartalmazott.”

Az expresszív stílus szívbemarkoló helyzeteket tud teremteni. 1913 őszén Mariskában a gyermekáldás öröme és az apa, Sándor tüdőbaja miatti félelme, vagyis a kedvesei féltése bénító tehetetlenséget okoz.

„Öntött egy bögre vizet, megtalálta az orvosságot, beletette a bögrébe, és megitta Sándorral. Sándor lehúzta a lehetetlenül keserű valamit, és jól betakarozott. Mariska elfújta a lámpát, és visszafeküdt az ágyába. Nem jött álom a szemére, csak hallgatta Sándor egyre gyorsuló, ziháló szuszogását. Félt. Nagyon félt. Megvolt rá az oka, hiszen jól ismerte Sándort. Gyerekként együtt kerültek az öreg Kóti-Király tanyájára. Kiszol-

gálták a pásztorkodást, a cselédsorsot, voltak tanyások, bérlők. Végigpergett előtte közös életük minden egyes emléke, amire eddig nem is figyelt, mert a tanyasi élet, a rengeteg munka, a sok tennivaló soha nem engedte meg, hogy a gondolataival foglalkozzon. Kezdtet volna elálmosodni, de észrevette, hogy kezd pitymallani. Ez meg azt jelentette, hogy lassan kelni kéne! Akkor most ő felkeljen? Mikor megmondta Karásziné, nehogy emeljen, nehogy megerőltesse magát, mert akkor elmehet a gyerek!”

Megható, amilyen emberségesen bánik Sándor a cselédjével, Ugocsa Mihállyal.

„Mihály a karéj kenyér felénél megállt az evéssel. A szeme megtelt könnyel.

– Mi bajod van, gyerekekem? – kérde Sándor a cselédet.

– Nincs mán nekem semmi, Sándor bátyám, de a húgaimra gondoltam, hogy ők vajon most mit esznek. Én hazavinném nekik a kenyerem másik felét. Ez olyan jó, hogy csuda!

– Egyed csak nyugodtan, megérdemled a reggelit! – biztatta Sándor a gyereket, aki kényszeredetten, amolyan lelkiismeret-furdalás mellett megette a porció másik felét is.

– Na, ide figyelj, Mihály! Itt van ez a liszteszsák, rázd ki jól a tanya előtt, oszt hozd be utána!

Mihály kirázta a zsákot, a tyúkok hirtelen azt hitték, hogy mannat kapnak, soron kívül, de bizony néhány szem búzán kívül más nem jutott nekik. Addigra Sándor Mariska hozzájárulásával kiválasztotta az egyik szép kenyeret, és beletette a zsákba. Visszahajtogatta a zsák száját, jó erősen megkötötte egy hosszabb madzaggal, majd a zsák két sarkára kötötte a madzag egy-egy szarát, és olyan hátizsákszerűen ráadta Mihály hátára.

– Na, fiam, ezt most hazaviszed anyádéknak meg a húgaidnak. Ezt a köcsög zsírt is fogjad, de vigyázzál rá, ki ne folyjon az edényből! Ne rohanj, nehogy eless a csúszós úton, oszt eltörjön a köcsög! Ha kiürül, majd visszahozod. Pár nap múlva Karácsony, Isten áldja anyádékat, mondd meg nekik!

Mihálynak újfent rogyadoztak az inai. Annyira meghatódott ezen az adományon, hogy meg se tudott szólalni a meglepetéstől. Fejébe húzta a Sándortól kapott ütöttkopott kucsmát. A hőszállingózás elállt egy kicsit. A nap korongja ki-kikandikált a pehelypaplanszerű felhők közül. A kenyérkereső emberpalánta elindult a karácsonyi ajándéknak szánt „élettel” az ő féltőn szeretett családjához.”

Igen megragadó az első világháborúba való bevonulás disznóréti, tanyasi elhatározása és a vele járó aggodalmak feltárása.

„– Hová akarsz te menni? Itt akarsz benniünket hagyni? Meg akarsz halni? Hát ennyit írunk mink tenéked?

De ekkor már zokogott Mariska. Miska az ajtón kívül hallgatózott, és az is elkezdett bőgni.

– Ide hallgass! Nehéz vót a sorsunk eddig is! De ha idejön a szerb meg a muszka, még nehezebb lesz. Födönfutók leszünk a saját földünkön! Mindenünket elvisznek! Én kigondoltam, hogy lesz. Miska tudja a dolgokat. Ami még dolog van a földön a vetéssel,

azt megcsináljuk. Jövő nyárra meg hazajövünk, mire aratni kell. Az öreg Karásztól elkírem az egyik tanyást, Puskás Bélát, oszt az meg vigyáz rátok.

Mariska egyre csak zokogott. Bement a szobába, maga mellé fektette a csecsemőjét, és csak sírt, sírt. Felfoghatatlan volt a számára, hogy mi vezérelheti az ő imádott férjét, magzatjának apját, hogy ilyen döntésre adja a fejét. De mi vezérelheti a többi komáját Sándornak? Persze, ő nem hallotta a városi ember magyar zászló alá hívó toborzó-ját, nem tapasztalhatta a vásári népség buzgalmát a haza védelmére szólítván. Nem érezheti azt a kisebbségi érzést, ami Sándort érte, amikor kimondták a sorozáskori katonai alkalmatlanságát, pár évvel ezelőtt. Nem tudta, hogy Sándor meg akarja mutatni, hogy igenis, ő egészséges, alkalmas a haza védelmére!”

A Disznóréten megteremtett otthonhoz való ragaszkodás, a szeretet összetettségének tömör kifejezése a kisregény egyik legszebb része.

„Majd bement az istállóba, a lovakhoz, meggyújtotta a viharlámpát, leült a fejszékere, és simogatta a szemeivel az állatokat. Mi lesz veletek itthon? De vajon hazajövök-e? Mert hát az, ahova megyek, az háború! Majd harcolok írtetek is! Meg a tanyáir! Meg a földir! Mindenir, ami itt van! De leginkább a bentiekir. És ekkor szép csendesen sírni kezdett. Térdére könyökölve, két tenyere közé fogta a fejét, és úgy kesergett. Végiggondolta az egész életét. A sok-sok keservet, munkát, betegséget, bajt, amit gyerekkorától a mai napig megélt. Pedig még milyen fiatal volt, és már mennyi minden történt vele! Egyszer csak megnyikordult az istállóajtó, és Mariska lépett be rajta. Talán ő is érezte, hogy Sándor most kezdi felismerni a döntésének a súlyát. Mert súlyos döntés volt ez. Nagyon súlyos! És hány meg hány magyar fiatal, paraszt meg nem paraszt érezte kötelességének a hadviselést, és vállalta a céltalan és bizonytalan sorsot, a háború kimenetelét illetően. Ezeknek az embereknek itt véget ért a gondolat, csak a hazáért, a nemzetért való kiállás volt a céljuk. Hatásos volt a propaganda.

Sándor hosszan és szorosán ölelte magához imádott feleségét, és szó nélkül zokogtak egymás karjaiban. Olyan volt ez a pillanat, mintha mind a ketten megérezték volna egymás bánatát, keservét, elhatározását, belenyugodva a sorsuk alakulásába.”

Az írónak a paraszti életet illetően a néprajzosokéval vetekedő ismeretanyaga van, előnyére annyi különbséggel, hogy itt minden ismeretet életes szerepkörében, tevékenység közben látunk. Csak egyetlen rövid példát a piacolás fontosságára!

„Másnap korán reggel felpakolta az ifjabb Sándor a szekérre a csirkéket, néhány öreg kakast, és két pár választott mangalica malacot, lerekesztve, a saroglyába. Ha sikerül eladni, akkor azonnal vesz az árából egy pár zsák tengerit, mert még sokat kint hál az a mag, amit ezen a tavaszon vetettek.”

A kisregényben a nagy romantikus vagy a nagy realista elődök szemléjére emlékeztető az 1930-as évek mélyszegénységének bemutatása a karcagi Ágotán, a kubikos Ugocsa családjában.

„Szörnyű kétségbeesés fogadta a gyógyítani érkező orvost meg Sándort. Nem szólt ott senki semmit, csak a keserves sírás kísérete mellett mentek be a dohos, sötét, levegőtlen

szobába. Az egyik ágyon egy halott férfi. A másikon egy félrebeszélő, összeaszalódott asszony feküdt. A látvány a fiatal orvost is meglepte. Nem erre számított. Látott már szegénységet, lepusztult életet, de ez a látvány és szegénység minden eddigi rossz élményét felülmúlta. Szakadozott, régen kimosott ágyneműben a maguk alá piszkított halott és a magatehetetlen beteg asszony! Egyszerre volt jelen a nyomorúság és a lusta, buta ember okozta nihil.”

Bihari György belülről látja a paraszti világot, nem kívülről. Az öregek házat vesznek. A fiatal Sándor megnősül. Elmennek az öregek. A front eléri a gergelyi tanyán is Sándort és Böskét. Drámai tetőponthoz érkezünk.

„A legidősebb, a bajuszos, kismofordált az ajtón, és hamarosan jött is vissza, vállán a dobtáras géppisztollyal. Ráfogta Sándorra.

– Davaj, davaj! Bárizsnya kell!

És Sándort a középső, egy szökés vörös pofájú kipenderítette a konyhaajtón. Védekezni se tudott. A legfiatalabb pedig Böskét fogta le, ahogy az meg Sándor után akart ugrani.

Mindketten tudták, hogy most következik az, amitől rettenetesen féltek a tanyasi emberek, de főleg az asszonyok. Úgy látszik, ebben már gyakorlottak voltak ezek a férgek, mert a pillanat tört része alatt történt minden.

Sándor hallotta Böske sikítását. Szinte önkívületi állapotba került. Ugyan tudta, ha Böskét nem ölik meg, akkor kibírja valahogy a háromszoros megbecstelenítést. De utána ő következik. Leszámolni ezekkel a barmokkal!”

Sándor igazságot tesz.

„Csendben magához vette a géppisztolyt, és intézkedett.

Ezt Anyámért! Durr! Ezt Apámért! Durr! Ezt meg Erzsikémért! Durr!

Mire végzett az igazságtétellel, kiszállt belőle az erő. Leült egy percre. Végzett mind a hárommal, ott a konyha kövén a magatehetetlen ordasokkal. Félt is, megnyugvást is érzett magában.

Úgy gondolta, valamit visszafizetett azért a sok sérelemért, ami ezt a nyomorult parasztot érte ebben a háborúban.

Úgy gondolta, ez volt az ő győzelme, talán mások helyett is!”

Bihari György kisregénye érdekes mellékletekkel egészül ki, amelyek a korhűséget segítik érzékeltetni: határnevek, úthálózati térkép, fotók egy letűnt világról. Végül egy esszé olvashatunk. A címe: *A közösség, a református hitélet igazsága, avagy a bereki evangélium*. Ebben Bihari István és Molnár Gyula lelkészeknek, valamint a bereki harangavatásnak állít emléket.

Bihari György ezzel a könyvével régi adósságot törlesztett. Megírta, ami a szíven feküdt. Megmentette az utókornak. Hitelesen.

(Kis-Új-Lap. Kisújszállás, 2019.)